CZĘŚĆ XXVIII. № 82. ROK 14. (1843).

TYGODNIK PETERSBURSKI.

GAZETA URZĘDOWA KRÓLESTWA POLSKIEGO.

Wychodzi we Wtorki i Piątki. Prenumerata przyjmuje się pod adressem do Wydawcy Tygodnika w Petersburgu, do Expedycyi Gazet Petersburskiego Pocztamtu, lub do xięgarni Grafe, w Warszawie, w drukarni Zawadzkiego i Węckiego i w Biurze informacyjném; w Wilnie w xięgarni Glücksberga, nadto we wszystkich Pocztowych w kraju urzędach.

Cena *Roczna* w Rossyi z poczią a w Stolicy, z noszeniem do mieszkań, 50 r. ass. *Półroczna*, 25 r. ass. Bez poczty, dla odbierających w xięgarni Grafe *Roczna*, 45 rubli assygn. *Półroczna*, 23 r. assygn. Dla Królestwa Polskiego *Roczna*, 53 rubli assygn. *Półroczna*, 28 rub. ass.

WTOREK, 26 Października. / 7 Listopada.

WIADOMOŚCI KRAJOWE.

Petersburg, 25 Października. / 6 Listopada.

Przez Reskrypt Cesarski z d. 10 Października mianowani kawalerami orderów: Św. Włodzimierza 2 klassy Jenerał-porucznicy: Inspektor pułków uczebnych karabinierów *Frołow* i Naczelnik 17 dywizyi pieszej *Niejełow*, — Św. Anny 1 klassy zostający przy Ministerstwie Wojny jenerał-major *Ładiński* i Sprawujący obowiązki Towarzysza Ministra Sprawiedliwości Rzeczywisty Radzca Stanu *Szeremetiew*.

— Przez Reskrypt Cesarski z d. 17 b. m. mianowany kawalerem orderu Św. Anny 1 klassy, Dowodzca 1 brygady Gruzyjskich linijowych bataljonów, Jenerał-major xiążę *Argutiński-Dołgorukow*.

— Przez Rozkaz dzienny Cesarski z d. 15 Października zostający przy 3 dywizyi Grenadyerów jenerał-major *Engelhardt 2* mianowany Dyrektorem korpusu inżenjerów Dróg Kommunikacyj — 18 tegoż m. wykreśla się ze spisów zmarły Członek Audytoryatu jeneralnego Jenerał piechoty *Połujektow*.

— Przez Ukaz Cesarski do Kapituły orderów z d. 8 b. m. Vice-dyrektor Departamentu Oświecenia Rzeczywisty Radzca Stanu *Gajewski*, w nagrodę odznaczonej gorliwością służby i szczególnych prac, przez Zwierzchność poświadczonych, najłaskawiej mianowany, na zdanie Komitetu Ministrów, kawalerem orderu Św. Włodzimierza 3 klassy.

— Przez Ukaz Cesarski do Kapituły orderów z d. 8 b. m. w liczbie innych mianowani kawalerami orderu Św. Stanisława 2 klassy, Radzcy Kollegialni: Professor Zwyczajny Kazańskiego Uniwersytetu *Kawalewski*, urzędnik do poleceń szczególnych przy Ministrze Oświecenia *Laskowicz*; Radzcy Dworu: Dozorca Szczukina Dworu i hotelu Ministra Oświecenia *Raciborski*, Lekarz przy Uniwersytecie Św. Włodzimierza *Dolner* — tegoż orderu 3 klassy, Etatowy Dozorca Drohiczyńskiej powiatowej szkoły dla szlachty Assesor Kollegialny *Jakubowicz* — Radzcy Honorowi: Rządzca Kancelaryi Kuratora okręgu naukowego Białoruskiego *Godenius* i Buchhalter i Kontroler Departamentu Oświecenia *Jacyna*.

— Dymisyonowany Jenerał-major Antoni *Potocki* najłaskawiej mianowany Senatorem Warszawskich Departamentów Rządz. Senatu i Radzcą Tajnym.

— 10 b. m. Członek Konsultacyi przy Ministerstwie Sprawiedliwości Radzca Tajny *Baszucki* najłaskawiej mianowany Senatorem i rozkazano mu zasiadać w 1 oddziale 3 Departamentu Rządz. Senatu.

— Członek Rady Departamentu Inżenjernego od Kontroli Państwa, Rzecz. Radzca Stanu *Wiereszczagin* najłaskawiej mianowany (5 b. m.) Vice-Dyrektorem Departamentu Kontrolnego Rachunkowości wojskowej.

— Przez Ukaz Cesarski do Rządz. Senatu z d. 8 b. m. podniesieni zostali do rangi Rzeczywistych Radzców Stanu, w nagrodę gorliwej służby i prac szczególnych przez Zwierzchność poświadczonych, i na Zdanie Komitetu Ministrów, Radzcy Stanu: Dyrektor szkół gubernii Moskiewskiej Szambelan *Okułow*, Kurator honorowy Gymnazyj Moskiewskich i tameczny Marszałek szlachty *Czertkow*, Członek Zwyczajny Akademii Nauk i Główny Redaktor Kommisyi Archeograficznej *Wostokow*, i Professor Zwycz. S.-Petersburskiego Uniwersytetu *Schneider*.

— Otrzymali wyłączne przywileje: na 10 lat Jenerał-porucznik Inżenjerów *Lechner* i pułkownik Inżenjerów *Łomnowski*, na wynaleziony przez nich piec czyli ogrzewalnią

tak stale utwierdzoną, jako i przenośną, ze czterech kątowatych ryn glinianych składanych. — Na 10 lat: kornet xżę *Golicyn*, Laborator Moskiewskiego Uniwersytetu aptekarz *Schmidt* i Moskiewski mieszczanin *Gutt*, na udoskonalony sposob wyrabiania sodo-potażowego ałunu.—Na 5 lat, Niderlandski poddany *Esser*, na machinę do udoskonalonego folowania i przemywania sukna i innych wełnianych wyrobów.

— Przez Ukaz Cesarski do Rządz. Senatu z d. 8 b. m. zostający przy Wileńskim Komitecie Cenzury dla roztrząsania xiąg żydowskich starozakonny Wolf *Tugendbold*, w nagrodę położonych przez niego szczególnych zasług, na przedstawienie Zwierzchności i na Zdanie Komitetu Ministrów, najłaskawiej mianowany stosownie do 616 artykułu Układu Praw o Stanach, osobistym Honorowym Obywatelem (личный Почетный Гражданинъ).

Na ogólnem Zgromadzeniu Cesarskiego Wolnego Ekonomicznego Towarzystwa, odbytem 20 Września bieżącego roku, pod osobistą prezydencyą Xiążęcia Jmci *Piotra* Oldenburskiego jednozgodnie został zatwierzony spis 25 osób ze stanu szlacheckiego które w latach 1840 i 1841 za zasługi w szczepieniu Ospy ochraniającej zostały uznane godnemi następnych nagrod na zasadzie 620 artykułu Ustaw Zdrowia Tomu 13 Układu Praw Cywilnych, (wydanie 1842 roku).

Z liczby tych osób otrzymali. *Medal złoty wartości 30 czerw. złotych:* Pomocnik lekarski powiatu Wołkowyskiego gubernii Grodzieńskiej 14 klassy *Indermilch* — *Medal złoty wartości 15 czerw. zł.*, Przełożony Cimkowickiego Katolickiego Parafialnego Kościoła X. *Dąbrowski* — *Medal złoty wartości 15 czerw. złotych* Dryzieńskiego powiatu gub. Witebskiej Powiatowy Lekarz Józef *Iwanowski* — *Medal złoty wartości 6 czerw. zł.* Skwirski powiatowy Lekarz w gub. Kijowskiej Radzca honorowy Franciszek *Otto* — *Medal srebrny:* Starszy uczeń lekarski gub. Witebskiej Szymon *Żukowski* i Proskurowskiego powiatu gub. Podolskiej szlachcic Stanisław *Frontowski*.

Policya Stolicy S. Petersburga ogłosiła co następuje: «Doszło do wiadomości Ministerstwa Spraw Wewnętrznych że tutejsi mieszczanie: *Mochwin*, *Hoppenhauzen* i Szymon *Bielajew* skupując po sklepach meblowych na tak nazwanym Apraxina Dworze i po innych miejscach meble i inne sprzęty gospodarstwa domowego ogłaszają potém w gazetach że u nich sprzedają się zbywające lub z powodu odjazdu, meble, pojazdy, bronzy i t. p. i po sprzedaniu znowu nakupują podobnych przedmiotów i na nowo podają do gazet sprzedaż onych. Tym sposobem trudniąc się takową, znaczne przynoszącą im zyski spekulacyą, dla pokrycia swego oszustwa, często zwykli odmieniać mieszkanie.

«Po dokładném wyśledzeniu tego prawu przeciwnego frymarku meblami i innemi sprzętami przez pomienionych mieszczan prowadzonego, zostali oni oddani pod sąd dla należytego ukarania; zapobiegając zaś, iżby mieszkańcy stolicy podobnemi wybiegami spekulantów nie byli narażeni na straty, podaje się o tém do wiadomości powszechnej.»

Kijow. W gazecie gubernijalnej tutejszej donoszą że d. 18 Września b. r. około 11 godziny w nocy panowała w Kijowie burza z gozmotem i błyskawicą, a nazajutrz śnieg padał.

WIADOMOŚCI ZAGRANICZNE.

Londyn 21 Października. Następny jest text rozkazu stawienia przed sąd (warrand) pana O'Connella i jego współoskarżonych: «Gdy w mieście Dublinie (imię oskarżonego) został obwiniony pod przysięgą przedemną, karolem Burton, jednym z sędziów Sądu Ławnictwa Królowej w Irlandyi oto iż wchodził w nieprawne i buntownicze spiski z innemi niektóremi osobami w celu wzniecenia nieprawnie i buntowniczo nieukootentowania i niechęci w umysłach poddanych Królowej Jmci i podbudzał poddanych Królowej ku nienawiści i wzgardzie przeciw Rządowi i konstytucyi tego Królestwa jak są prawem ustanowione, tudzież do oporu i sprzeciwiania się nieprawnego temuż Rządowi i tejże konstytucyi, oraz dla wciągnieuia i skłonienia znacnej liczby do łączenia się w celu sprawienia przez strach i okazanie siły fizycznej zmian w konstytucyi Królestwa jaka prawem jest ustanowiona i obudzenia uczuć i niechęci między pewnemi poddanemi Królowej Jmci i odwrócenia ich od uległości Królowej, a między innemi żołnierzy Marynarki i armii Królowej, zakłócenia pewnych poddanych Królowej w spokojném używaniu ich praw i ich własności, rzucenia wzgardy i nieufności na trybunały prawem ustanowione Królestwa i zmniejszenia zaufania poddanych J. K. Mości w tychże trybunałach, oraz przybrania na się i zawłaszczenia prerogatyw korony przez ustanowienie sądów do szafunku sprawiedliwości, i miewania mów i ogłaszania pism buntowniczych w tych rozmaitych celach, niemniej czynienia składek pomiędzy sobą, wymagania i wybierania tak w rozmaitych częściach połączonych Królestw joko i w krajach obcych wielkich summ pieniężnych ku popieraniu wymienionych zamiarów, jakoteż iż takowy obwiniony różnoczasawie i w rozmaitych miejscach nieprawnie i buntowniczo łączył się z innemi złych usposobień osobami, dla pewnych celów nieprawnych i buntowniczych i pobudzał inne osoby do zgromadzania się w różnych czasach i miejscach w tychże celach nieprawnych i buntowniczych i iż buntowniczo ogłosił rozmaite paszkwile złośliwe i buntownicze przeciw Rządowi i Konssytucyi Królestwa jak są prawem ustanowione, tudzież dopuścił się innych czynów, które będą wyłożone przez Attorneya (adwo-

kata) Jeneralnego. Niniejszy przeto wydany jest dla nakazania wam imieniem Królowej Jmci ażebyś imał i stawił przedemną lub innym Sędzią Trybunału Ławnictwa Królowej pomienioną osobę dla odpowiedzi na powyższe oskarżenie i poniesienia skutków wykikających z prawa.»

— Podług nowin z Dublinu po 19 b. m. panowała tam największa spokojność. Mimo przeciwne pogłoski zgromadzenia Repealersów miały miejsce pod prezydencyą P. O'Connell 15 i 16 b. m. P. O'Connell zaklinał swoich zwolenników do szanowania prawa i zachowania się spokojnie podczas jego procesu; dał się nawet słyszeć że niedalekim jest od traktowania o układ i nawet od przyjęcia Parlamentu Federalnego, co znaczy Parlament miejscowy oddzielny w rodzaju Kanadyjskiego, wszakżr niebez zawisłości od władzy najwyższej Prawodawstwa Angielskiego.

O'Connell ma być stawiony przed sądownictwem zwyczajnem to jest przed Przysięgłemi czyli Jury; następny jest tok spraw w tém sądownictwie.

Pszyszła sessya (roczki) przypada za dni kilka. Sprawa naprzód wytacza się przed wielkim Jury który pełni czynność Izby oskarżeń. (Rząd ma władzę ominąć ten stopień, ale jej rzadko używa i w sprawie tak ważnej zapewna nieużyje). Wielki Jury składa się z znakomitszych obywateli, szczególniej takich, którzy pełnili publiczne urzędy. Wnosi się nań *indictment* czyli akt oskarzenia, nad którym się naradza po wysłuchaniu świadków. Po czém wydaje *verdict* (wyrok) złożony ze słów *True bill*, albo *no bill* (oskarżenie ważne lub nie). Gdy zwykle na wielki Jury wnoszą się sprawy nader jasne, prawie zawsze wypada wyrok zatwierdzający oskarżenie. W tym ostatnim razie sprawa przechodzi do Jury specyalnego, na nię zebranego.

Ten ostatni sąd składa się ze 48 członków, jakowa liczba zmniejsza się do 24 przez możność którą ma każda z stron wyłączenia po 12 osób. Po takowém uchyleniu oskarżony pytany jest: azali chce być sądzonym *jako winny*, lub *jako niewinny*. Jeżeli odpowiada jako winny, skazany jest bez sądu według własnego zeznania, ale to wyznanie jest rodzajem ucieczenia się do pobłażania sądu. Jeżeli staje jako niewinny, przechodzi zwyczajne koleje procedury.

Wyznania na których oparty jest pozew czyli mandat stawienia przed sądem miały być oskarżonym udzielone 16 b. m. ale akta ich tak są rozciągłe że niemogły być wygotowane. Machina litograficzna ustawiona jest w gabinecie Adwokata jeneralnego. Celniejszém jest wyznanie stenografa Rządowego, który się znajdował na zgromadzeniu w Mallaghmast. Ustanowienie sądów polubowoych jest jednem z celniejszych zaskarżeń przeciw O'Connellowi. P. Steele obwinia się o mienie mowy czerniącej Rząd Królowej, Doktor Grey o prezydowanie na Kommisyi Arbitrów. Poszukiwania przeciw P. Duffy wymierzone są jedynie z rzeczy drukowauia i upowszechniania pism buntowniczych. Powszechném zdaniem prawników Dublińskich oskarżenie o spisek będzie musiało upaść w Sądzie Przysięgłych.

— Rząd niezaniedbuje żadnych środków sprzeciwiania się postępom repealu w Irlandyi. Ostatnimi czasy lordowie Kommisarze szpitalu w Chelsea dowiedziawszy się że niektórzy pensyonariusze należeli do zgromadzeń, zapowiedzieli iż kto się z nich tego dopnści utraci pensyą.

— Tego roku otwarcie Parlamentu odbędzie się wcześniej niż zawsze. Królowa miała oświadczyć życzenie izby Parlament mógł być zamknięty w Lipcu ażeby mieć więcej czasu do dalszych podróży morskich. Sir Rob. Peel postanowił więc otworzyć Izby w Styczniu.

— Twierdzą że ostatni pożar w Kingston, stolicy Jamaiki, który 26 Sierpnia zniszczył przeszło 600 domów, był skutkiem podpalenia przez negrów.

— *Times* wzręcz zaprzecza wieści jakoby Gabinet żądał i otrzymał od Króla Hanowerskiego przyrzeczenie przysłania 20,000 wojsku na uśmierzenie rozruchów w Irlandyi.

Paryż 21 Października. Twierdzą że Gabinet angielski żądał od Francuzkiego objaśnień w przedmiocie zamiaru jaki ma ten ostatni zatrzymania dla siebie części wyspy Haiti (San Domingo) w wypłacie należnego mu od Rzeczypospolitej długu. P. Guizot odpowiedział że Rząd Francuzki bynajmniej nie ma takiego zamiaru.

— Jest w tej chwili kilku irlandczyków w Paryżu, którzy na żądanie posła angielskiego lorda Cowley są ściśle strzeżeni przez policyą Paryską.

— Ministerstwo Haodlu ogłosiło urzędową wiadomość o ruchu handlowym za rok 1841 i 1842 w porcie Kanton w Chinach. Za rok 1841 wykaz ten tyczy się tylko Anglii i Ameryki; handel wymiemy wyniosł w tym roku do 230,000,000 fr. z których 189 miljonów przypada na Anglią a reszta na Stany Zjednoczone. Co do roku 1842 wiadomość ta tyczy się tylko samej żeglugi; przybyło do Kanton 420 a wyszło 364 okrętów. W tej liczbie okrętów hiszpańskich było tylko 38 a frarcuzkich 3.

— Kilka Siostr Miłosierdzia udało się z Paryża do Neapolu w celu założenia tam szpitalu. Za przybyciem ich na miejsce Król Obu Sycylij roskazał przyjąć te córki świętego Wincentego a Paulo z największemi honorami. Municypalność wyszła na ich spotkanie; paradne pojazdy Dworskie odwiozły je do najbliższego Kościoła. Z tamtąd liczny orszak przeprowadził je do mieszkania, gdzie przygotowana była uczta. Cztery Xiężniczki krwi na niej się znajdowały; niezwłocznie potém mniszki przyjęte były przez Ministra Spraw Wewnętrznych.

— Swiat artystyczny zajęty jest w tej chwili odkryciem które będzie miało największy wpływ na malarstwo, rzeźbę, architekturę i przemysł. Młody jeden peizażysta wynalazł nowe sposoby rysowania, które z zadziwiającą szybkością odtwarzają formy w zmniejszeniu lub powiększeniu obok matematycznej ścisłości. Minister Spraw Wewnętrznych nabył ten wynalazek, który ma wkrótce podać do powszechnej wiadomoszi, w urzędowym Dzienniku.

— Znaczne udoskonalenie uczynione zostało przez PP.

Martin i Bessières w strzelbach pistonowych; jest to mechanizm, który sam nakłada kapsulki na tak zwany kominek, i do stu razy wyręcza w tém strzelca. Ten wynalazek pozwoli mieć broń pistonową w jezdzie która dotąd, dla trudności w nakładaniu kapsułek w biegu konia, musiała używać zamków z krzemieniem.

— Znowu ogłaszają zupełne rozwiązanie nowemi doświadczeniami zagadnienia o jeżdżeniu parą po drogach zwyczajnych. Wynalazcą jest anglik.

Raguza 30 Września. Trzęsienia ziemi nieprzestają ponawiać się ciągle tak iż wszyscy mieszkańcy opuścili miasto i przenieśli się na przedmieścia. Mocne wstrząśnienia dały się też czuć w Trieście i prawie w całej Dalmacyi.

Ateny 7 Października. Największa spokojność panuje w stolicy i prowincyach, gdzie czynnie zajmują się wyborami na Zgromadzenie Powszechne które ma być otwarte 13 Listopada.

— Liczba okrętów wojennych, przybywających do portu Pirei codzień się powiększa. W tej chwili mamy tu: okręt linijowy angielski *Indus* i parochod *Vesuve*, korwettę Austryacką *Clemenza*, dwie korwetty francuzkie i pakiebot parowy wojenny le *Lavoisier*.

Ameryka. Donoszą z Florydy że miasto Port-Leon poniosło okropną klęskę. 13 Września, o 11 rano, wiatr południowo-Zachodni podniosl morze do niezwykłej wysokości; o północy nastała powszechna powodź i o 2 godzinie miasto pokryte było wodą na wysokość 10 stop. wszystkie magazyny prócz jednego, zalane, prawie wszystkie domy z gruntu obalone. Szkody są do nieoszacowania.

NAJPOŹNIEJSZE WIADOMOŚCI.

Paryż 23 Października. P. de Salvandy miał już pożegnalne u Króla posłuchanie i jutro wyjeżdża na posła do Turynu. — P. Coletti, poseł Grecyi, odwołany przez nowy Rząd, przybył do Marsylii udając się do Aten.

Hiszpanija. Potwierdza się wiadomóść o zerwaniu układów z buntownikami Saragossy i oblegającym je jenerałem Concha. Ten ostatni opanował już przedmieście.

— Gazeta urzędowa Madrytska zaprzecza wieści, jakoby Rząd tymczasowy miał wziąść na swój żołd 3,000 szwajcarów w charakterze gwardyi przybocznej Królowy Izabelli.

(Journ. de S. P. Psz. Poln.)

NAUKI PRZYRODZENIA.

WYJAŚNIENIE PRAWDY.

Powiedziałem w Gazecie Codziennej na rok 1839 Marca 20 w № 2,446, w artykule pod tytułem o krytyce fizyki: «Powszechném jest zdaniem Fizyków i to tłumaczenia za zaspakajające jest przyjętym, że cząstki wody gotowanej dla tego się do góry wznoszą, iż stają się przez rozgrzanie gatunkowo lżejszemi, a stąd cyrkulacya cieczy przez czas jej gotowania. Ale teraz wiadomo, że ciała przez rozgrzanie stają się naelektryzowanemi, do czego odkrycie Pana Sebek professora w Berlinie r. 1821 doprowadziło i dało początek fenomenom Thermoelektrycznym, co Gelin, Sturżon, Kuning, Trail i inni mnogiemi doświadczeniami stwierdzili· Czy więc woda przez rozgrzanie nie nabywa własności elektrycznych? i czy nie ztąd ruch jej cząstek pochodzi? Trzebaby doświadczenie robić w długiej rurce szklannej ustawionej horyzontalnie, w której by ciecz była ogrzewana w punkcie środkowym, a na końcach za pomocą czułego galwanometru śledzić znaków elektryczności. Jeśliby się cząstki do końców rurki rozbiegały i jeśliby się pokazały znaki elektryczne, oczywiście, że tłumaczenie dotychczasowe było fałszywe. Myśl ta wyszydzoną została lekkomyślnie w tejże gazecie w № 2,479, a jednak r. 1841, t. j. we dwa lata póżniej na kolei belgijskiej przypadkiem przez konduktora stwierdzoną została. Był spór pomiędzy Anglią a Belgią kto odkrył elektryczność w parze; a przecież słuszność kazałaby wyznać, że ani jeden konduktor, ani drugi nie odkrył jej wcale, bo to był tylko traf ślepy, lecz ten ją odkrył prawdziwie, kto dwóma laty poprzednie tę rzecz wyrozumował i byłby istotnie odkrycia dokonał, gdyby miał był sposób wykonania doświadczenia które opisał. Odkrycie to zdaje się na pozór niewielkie, a przecież całą naukę o cieple zmieni i mój system elektryczny potężnie utwierdzi.

Powiedziałem w tejże gazecie na rok 1838, w rozprawie pod tytułem: «Elektryczność jest początkiem ciepła, światła i t. d.» która to rozprawa poprzednio w Tygodniku Peterzburskim i Magazynie powszechnym była ogłoszona: «Teraz zbierzmy siły pojęcia naszego i wystawmy jeśli można, obraz tego stosu naturalnego, tej duszy świata, o którym wyżej napomknęliśmy. Wiadomy jest układ stosu sztucznego, że do utworzenia jego wchodzą dwa elektromotory, t.j. zwykle zynk i miedź, ciała proste; tudzież na przewodnika woda kwaśna lub słona, ciało złożone. Lecz i innym metalom, równie jak i wodzie naturalnej, tej własności zaprzeczyć nie można, czego doświadczenie jest świadkiem. Zetknięciu się tu elektromotorów różnorodnych powierzchniami cały skutek przyznajemy. Czy mamy podobny układ w naturze?— Oto dumieje się myśl ludzka, gdy spostrzega, iż chemia te elementa stosu w całej atmosferze wypełniającej przestrzeń pomiędzy słońcém a ziemią, tudzież innemi ciałami odkryła. Chemia przetworzona przez Lavoisiera, podług rozbioru powietrza przez tegoż, który był powtarzany przez Prystleja i innych, naucza, że powietrze jest złożone z kwasorodu i saletrorodu ciał prostych i kwasu węglowego, ciała złożonego; że te pierwiastki nie są w połączeniu chemicznem, ale niechemicznem, i że stosunek ich mieszaniny, pomimo tego, że kwas węglowy jest gatunkowo cięższy, we wszystkich jednak wysokościach jest tenże sam, jak doświadczali PP. Gaylusak, Ténard, Biot i inni. Czy

więc te pierwiastki, t. j. kwasorod i saletrorod nie są elektromotorami, a kwas węglowy przewodnikiem?— Kiedy tę myśl kommunikowałem znakomitemu naturaliście Jastrzębowskiemu i głębokiemu matematykowi w nauce mechaniki, rzekł z podziwieniem: «Gdyby był sposób okazania doświadczeniem tego domysłu, to by było wielkie odkrycie.» Ja nie mogłem tego doświadczeniem okazać, bo jak byłem, tak i jestem pozbawiony wszelkiego sposobu robienia doświadczeń. Ale ten kto miał sposobność czynienia doświadczeń dowiodł oczywiście mojej myśli w 5 lat później, jak nas naucza opis stosu gazowego, ogłoszony w gazecie powszechnej Augsburskiej. Teraz więc mój domysł z teoryi wywiedziony, zamienił się w oczywistą prawdę. Myśl ta na pozór zdaje się niewielka, atoli całe wyobrażenie o systemacie świata fizycznego zmieni, okazując dowodnie, że mój system elektryczny jest prawdziwy.

Teraz z upragnieniem oczekiwać mi przychodzi sprawdzenia myśli trzeciej, która z kolei, jak poprzedzające, mam nadzieję niezachwianą, iż stwierdzoną zostanie. Idzie tu o wprowadzenie powszechne i rozgałęzienie w praktyce siły elektromagnetycznej, o czém także, bo 1 Lutego 1841 r., sposob postępowania w pismach publicznie ogłosiłem, kiedy Wagner dopiero 12-go Marca tę myśl tylko zapowiedział. Wielkie usiłowania tego uczunego i nader pracowitego Fizyka zjednały mu sławę w Europie i oczy wszystkich z najgorętszém oczekiwaniem na Frankfurt się obróciły. Ja protestowałem się kilkokrotnie w pismach przeciwko temu sposobowi, lecz były to słowa jak twardy groch od ściany odbite; skutek jednak pokazał teraz, że się niemyliłem wcale. Daruje publiczność, że mówię za sobą w tym względzie, bo nie mówię ja, ale mówi głos powszechny, który się już przez pisma publicznie objawił, a zatém mówi to prawda, która zwykle po długiej walce znajduje sposób stanowczy pokonania błędu. Błąd Wagnera i innych którzy się stali upartemi stronnikami stosu Wolty, w tém leżał jedynie, że się puścili drogą niewłaściwą i wiodącą w zastosowaniu tylko do małego szczegółu. Oprócz więc tego, że nie otrzymali siły pożądanej, ale gdyby nawet otrzymali i uniknęli wszelkich niedogodności, toby jednak upaść musieli, boby trafili na konsekwencye: 1º Trawiliby metale droższe od węgla, bo zynk i miedź. 2º Zrzekliby się machin parowych, które usunąwszy kosztowność opału i niebezpieczeństwa, na wieki jako najmędrsze dzieło rozumu szanowane i używane być winny. Mnie się zaś upodobała myśl, której kardynalne zasady zaraz wyłuszczę. 1º Żeby system machin parowych w całej zupełności utrzymać, usuwając tylko kosztowność opału i niebezpieczeństwo, bo zasadą wszelkiego mądrego postępowania jest, ażeby nieburzyć ale ulepszać. 2º Nowy motor powinien być taki, iżby niebył kosztowny tak w zaprowadzeniu jako i utrzymaniu. Żeby się niezużywał w istotnych częściach wcale. Żeby się dawał powiększać i zmniejszać do pożądanego stopnia, i żeby mógł być powszechnie w całym przemyśle bez trudności zastosowany. Ktokolwiek się rozpatrzy w pomyśle, który w Tygodniku Peterzburskim i przyjacielu Ludu z rysunkiem ogłoszony został, przekona się dostatecznie, że tym warunkom odpowiada.

W Anglii, gdzie mają być bogate kopalnie węgla, pracują tylko nad usunięciem niebezpieczeństwa od machin parowych, niepomnąc, że i najobfitsze kopalnie mogą się z czasem wyczerpać, a przynajmniej, że potomność na to narażają i obecnych na bardzo przykrą, ukracającą życie płodną w niebezpieczne przypadki, pracę w wydobywaniu węgla wystawiają. Z jakiemi zaś niedogodnościami i pierwsza myśl jest połączona, które się wszakże nigdy usunąć nie dadzą, zastanowmy się nadtém.

Koleje atmosferyczne, nad któremi obecnie z zapałem pracują, mają wprawdzie następujące zalety. 1º Nie trzeba brać materyału palnego, wody i machiny parowej na wóz, ale niech wszystko przy drodze stoi. 2º Niebezpieczeństwo z explozyi od lokomotywy jest oddalone. 3º Zwróty w zakrętach i powstrzymywanie lokomotywy łatwe. 4º Jazda pod górę i łagodzenie jej zgóry możebne. To co można powiedzieć na stronę nowej metody; rozważmy teraz to, co jest przeciw niej.

Wspomnieć tu naprzód nawiasem musiemy, że opisanie daje fałszywe wyobrażenie o rzeczy, i dla tego uwagę nad nim podług zasad Fizyki uczynić sobie pozwolimy. Powiedziano tam wyraźnie, że pompy pneumatyczne w pewnych odległościach przy drodze poustawiane, wyciągają powietrze z rur cylindrycznych, i ciężar za czopem postępującym w próżnią może się posuwać nawet i pod górę. Wiadomo jest z Fizyki, że parcie atmosfery na powierzchnią jednego cala kwadratowego czy to w kierunku pionowym, czy poziomym, wynosi 16 funtów. Gdyby więc przecięcie rury wewnętrzne, w której czop postępuje, miało 100 cali kwadratowych, toby czop, (przypuszczając, że nie doznaje żadnego tarcia ani innej przeszkody) postępował dopiero siłą 1,600 funtów. Lecz że tarcie jest wielkie, bo czop musi szczelnie przystawać, tudzież musi pokonywać opór klap otwierających się, przeto na te przeszkody odtrąciwszy 100 funtów, zostanie 1,500, czyli siła półtora konia. Taka siła czy musi być zastosowana do wagonu? tudzież czy wagon mający na sobie maximum ciężaru, pójdzie pod górę, kiedy parcie atmosfery jest stałe, a zatém siły powiększyć nie może? Jest tu więc błąd w opisie i widać że pompy nie są rozrzedzające ale zgęszczające powietrze, w takim bowiem razie i największe ciężary mogą być na wagony brane, bo powietrze przez swoje zgęszczenie może dać taką siłę, jaką się tylko podoba, nadto ciężar pod górę także pójdzie, bo tylko bieg się jego zwolni, a z góry przyśpieszy, który wszakże przez upuszczanie stosowne powietrza może być złagodzony. Po uczynieniu tej uwagi przystąpmy do zarzutów.

Naprzód koszt wielki, bo nie tylko koleje, ale i rura znacznej średnicy powinna być na środku kładziona. Klapy

które muszą być bardzo sprężyste i bardzo szczelnie przystające, przez swoje nieustanne otwieranie i zamykanie podlegają zepsuciu tym prędszemu, im są sprężystsze i szczelniej przystające. Jakiejże to trzeba baczności i jak prędkiego naprawiania, kiedy przez najmniejsze zepsucie klapy tylko w jednym punkcie, już cała kolej staje się nieczynną. Czop idący ciągle i przystający szczelnie podlega wielkiemu tarciu, a zatém prędkiemu zużyciu. Lecz co do kosztu, możnaby go znacznie zmniejszyć, gdyby były kładzione dwie rury równoległe, mające na swojej powierzchni koleje, po którychby koła lokomotywy biegły. W tym przypadku, ponieważ czop poprzedza wagony obładowane, możnaby więc klapy tak urządzić i koła wagonu tak rozstawić iżby końce klap długich były przyciskane przez szereg kół toczących się. Zapobiegłoby się oraz temu, iżby powietrze wewnątrz rur zgęszczane nie mogło otwierać klap swoją prężnością i siłaby się podwoiła, bo byśmy mieli dwa kanały miasto jednego.

Drugi zarzut niemogący być niczém usprawiedliwiony jest wielkie zużycie materyału palnego.

Ponieważ co półmili nasze ma stać machina parowa pompująca powietrze, więc gdyby chciano odbyć podróż 100 mil z machiną parową podług dawnego systematu, potrzebowanoby opału do jednej machiny, podług zaś nowego potrzebaby go do dwustu. Wszakże machiny te muszą być zawsze czynne choć by i najrzadziej lokomotywy się przesuwały. Mogło by się to więc udać chyba na bardzo uczęszczanych drogach.

Trzeci zarzut jest, że to może być zastosowane tylko do lokomotywów lądowych, wszakże morskie zasługują jeszcze na większą uwagę aniżeli lądowe.

Co do naszej myśli, ta jest zupełnie różna od wszystkich, pracuje bowiem nie tylko nad usunięciem niebezpieczeństwa od machin parowych, ale i otrzymaniem opału bez żadnego kosztu, co nie tylko do machin, ale wytapiania metalów, ogrzewania pomieszkań, do gorzelnictwa, oświetlania i innych niezliczonych przypadków zastosowaném być może.

Natura jest najdobrotliwszą matką, tym bowiem żywiołem który jest najistotniejszego użycia, oblała całą mieszkalnię naszą. Woda która bezpośrednio pragnienie nasze zaspakaja, jest już teraz i lekarstwem prawie powszechném na choroby ciała. Ta woda która nas chłodzi, zapewne i ogrzewać może, bo w naturze najczęściej przeciwne skutki od jednej przyczyny pochodzą. Gnicie bowiem i życie wprost przeciwne sobie, głównie od wody początek mają, czemuż więc zimno i ciepło od niej pochodzić nie może? Nie szukaj więc przemyślny człowiecze, wewnątrz ziemi z niebezpieczeństwem życia, brzydkiego i niezdrowego węgla, ale czerpaj czystą jak kryształ i zdrową na powierzchni wodę, a z niej będziesz miał niespożyty ogień. Słuchaj tylko rad zdrowych i weź się do doświadczenia które ci radzę, bo jak pierwsze dwie przepowiednie były niezawodne, taką i trzecia będzie.

Józef Żochowski.

(Myśl moja najpierwsza, którą Tygodnik tak chlubnie zalecił, nie była fałszywą wcale, kiedy ją doświadczenie obecnie poparło; cała tamta rozprawa może być uważana za szereg prawd nieżbitych, bo tylko ta jedna prawda była najtrudniejszą do doświadczenia. Pochlebiam sobie, że Tygodnik podniesie głos prawdy i w myśli obecnej którą w ostatnim czasie ogłosił; wszakże z niej najwięcej korzyści intelektualnych i materyalnych spodziewać się należy, bo nie tylko zwiąże mechanikę ziemską z niebieską, ale i przemysł w zupełnie nowej twarzy wystawi. Pracujemy teraz z Panem Dybowskim nad okazaniem pierwotnego biegu oscylacyjnego, a następnie nad utwierdzeniem i rozwinieniem systematu Elektromagnetycznego). i t. d. (*).

OGŁOSZENIE.

«Niżej podpisany miał w swojém posiadaniu Obligacyą Udziałową Banku Królestwa Polskiego z pożyczki 42,000,000 złotych polskich pod Numerami: *Seryi* 897, *Obligacyi* 44,826 na zł. 300 jakowa obligacya w zdarzonym 8 Kwietnia bieżącego roku pożarze w mieście Rownie gubernii Wołyńskiej, wraz z domem i całém mieniem podpisanego zgorzała. Podpisany podaje o tém do wiadomości powszechnej zastrzegając oraz na rzecz swoję wszelkie skutki i pożytki jakie z wylosowania pomienionej obligacyi podług Ustaw na prawnego jej posiadacza przypadać mogą. W Rownie, gub. Wołyńskiej dnia 13 Sierpnia 1843 roku.

Kupiec 3 Gildyi, Abram Hamburg.

(Wydawca Tygodnika uprasza PP. Wydawców Gazet Warszawskich o powtórzenie w swych pismach powyższej wiadomości).

(*) Tygodnik Petersburski nie będzie miał sobie do wyrzucenia iżby jakąkolwiek udzieloną mu nową myśl umorzył. Mniemamy że jednym z najistotniejszych obowiązków pisma peryodycznego jest upowszechnianie takich myśli chociażby nawet nie trafiały do przekonania Wydawcy, bo wielką byłoby zarozumiałością mierzyć na skalę przekonania indywidualnego wartość odkryć w krainie teoryj i praktyki naukowej. W rzeczach czystego smaku i oderwanego rozumowania, pismo peryodyczne, zdaniem naszém może i powinno mieć własny charakter, któryby zeń czynił pewne oznaczone indiwiduum; ale to się niema rozciągać do nauk przyrodzonych, gdzie tak mało dotąd mamy pewności, iż wszelkie badania, zwłaszcza ogólniejsze, powinny mieć jak największy rozgłos, ażeby płodna ich siła, jeżeli jest, niezmarniała w ukryciu. P. Żochowski ma słuszność kiedy mówi, że przewidzenia jego sprawdziły się w praktyce; widzieliśmy już to w kilku razach i miło nam oddać to świadectwo uczonemu ziomkowi. Pochlebném jest dla Tygodnika iż P. Żochowski obrał go za organ większej części swych pomysłów; pismo to zawsze będzie na usługi dla szerzenia wiadomości, przykładających się do postępów prawej oświaty.

Печатать позволяется: С.-Петербургъ. 25-го Октября 1843. *П. Гаевскій.*

W DRUKARNI WOJENNEJ.